

УДК 725.87

к. арх. С.О. Ніканоров,
Київський національний університет будівництва і архітектури

ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА РЕКРАЦІЙНОГО РАЙОНУ ТА ВОДНО-ТУРИСТИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ

В статті розглянута функціональна структура рекреаційного району та водно-туристичних комплексів.

Ключові слова: функціональна структура, функціональне зонування, рекреаційний район, водно-туристичний комплекс.

На формування основ функціональної організації і зонування водно-туристичного комплексу, впливає функціональна структура рекреаційного району, що включає в себе території рекреаційних агломерацій, зон, туристських і рекреаційних ресурсів. Урахування подібних структур забезпечить взаємозв'язок водно-туристичного комплексу з навколишнім середовищем, тим самим забезпечуючи комфортний відпочинок для туристів.

Сильними сторонами функціональної структури рекреаційних районів Причорноморської території України, які створюють сприятливі умови для формування структури ВТК, є:

- найбільш комфортний у межах України клімат для проведення рекреаційних занять;
- пейзажна різноманітність ландшафтів, поєднання рослинності помірного та субтропічного поясів;
- найкращі можливості для проведення цілорічної рекреаційної діяльності;
- відносна чистота території у порівнянні з іншими регіонами України;
- відносно високий попит на послуги регіону, що засвідчується найбільшою кількістю рекреантів та об'ємом реалізації рекреаційних послуг у порівнянні з іншими регіонами України.

Основним конкурентом Причорноморської території України в нинішній час є Карпатський регіон. Не дивлячись на невисокий ступінь комфортності клімату, до його сильних сторін відносяться високий ступінь пейзажної різноманітності, другий за потужністю рекреаційний потенціал після Криму, відносна чистота території та найкращі умови для особистої безпеки.

Однак, не дивлячись на це, Карпатський регіон поступається Кримському практично за всіма параметрами, за винятком показників «транспортна доступність», «ступінь різноманітності видів рекреаційних послуг» і «криміногенна ситуація» [10].

Функціональна структура рекреаційного району визначається за видом природного та антропогенного ландшафту: приморський, біля підніжжя гір; приморський рівнинний; по берегах річок, озер, водосховищ; на піщаних косах та островах; у гірських масивах; в урбанізованих утвореннях [3, 11].

Причорноморські рекреаційні райони України біля підніжжя гір характеризуються, передусім, наявністю і розміщенням пляжних ресурсів, можуть займати чи включати й передгірну зону. Так, глибина рекреаційного освоєння району Південного берега Криму має 1,5 км, район Південно-східного берега Криму розповсюджується і на передгір'я. Західний берег Криму являє собою приморську територію зі спокійним рівнинним рельєфом, глибина освоєння якого не обмежується.

Для Причорноморських територій рекреаційних районів з гірським рельєфом велике значення має вертикальне зонування.

У рекреаційному районі Південного берега Криму виділяють такі зони:

- *приморська* – до 300 м над рівнем моря, що складається, у свою чергу, з прибережної – 100 – 150 м над рівнем моря, і передгірної – до 300 м;
- *середньогірська* – від 300 до 700 м над рівнем моря, покрита сосновими лісами, з температурою повітря нижче, ніж у приморській зоні;
- *гірська* – вище 700 м над рівнем моря, зі ще більш низькою температурою повітря.

Таке вертикальне зонування визначає зони для розміщення ВТК та організації різних видів туризму.

Функціональне зонування ВТК повинно бути узгодженим з особливостями функціональної структури рекреаційного району:

принципами ландшафтного зонування (екологічного); принципами компактності об'ємно-планувальних структур (створенням рекреаційної агломерації на основі функціонального та просторового взаємозв'язку рекреаційних поселень, комплексів, ландшафтів, туристських доріг, центрів і пунктів обслуговування); принципами різноманітності за архітектурно-просторовою структурою та диференціації за функціональним профілем рекреаційних поселень; принципами динамічності та розвитку рекреаційної агломерації; принципами охорони естетично цінних ландшафтів (відмова від розміщення ВТК та інших рекреаційних об'єктів у таких природних місцях).

До складу території рекреаційного району входять такі функціональні зони: рекреаційна (де можна передбачити розміщення ВТК), сельбищна, комунально-господарська; зона організованого та натурального природного

ландшафту, санітарно-захисні зони, зона транспортних комунікацій та пішохідних зв'язків.

Функціональне зонування рекреаційного району в цілому засновується на диференціації* території за загальним провідним функціональним напрямком розвитку району та передбачає внутрішню диференціацію виділених у районі рекреаційних зон за видами рекреаційної діяльності.

Функціональну структуру рекреаційного району, у складі якого передбачено функціонування ВТК, зі сприятливими умовами для лікування, відпочинку і туризму, можна розподілити на такі функціональні підзони: лікування (кліматичного, бальнеологічного, грязелікувального); відпочинку (тривалого, короткочасного); туризму (пізнавального, спортивного, альпінізму, спелеотуризму, полювання, риболовства і т. ін.); центрів обслуговування; рекреаційного природного ландшафту, охоронюваних ландшафтів; туристських об'єктів і маршрутів; внутрішньотранспортних і пішохідних зв'язків.

Великого значення при розміщенні ВТК у загальній системі озеленення набувають парки, які являють собою, насамперед, об'єкти охоронюваної природи обмеженого рекреаційного користування.

Так, на території Кримського державного природного парку сконцентровані неповторні ландшафти гірського Криму: печерне місто Мангуп, Великий каньйон, гора Ай-Петрі, водоспад Учансу, печера «Мармурова», гора Чатир-Даг, об'єднані у транспортно-екскурсійне кільце з туристськими базами та притулками.

У зону організованого природного ландшафту включають систему водних просторів, без яких формування ВТК неможливе: природні рекреаційні акваторії (моря, озера, річки); штучні акваторії (водосховища, канали, відкриті плавальні басейни і т. ін.). Рекреаційні акваторії розподіляють на зони за різними ознаками: за ступенем благоустрою (упорядковані та природні узбережжя); за видами відпочинку (активний і пасивний); за видами водного спорту (риболовство, катання на човнах – парусних, веслових, моторних; водні лижі; водні атракціони; стрибки у воду) [4, 6].

Важливим елементом рекреаційних акваторій і ВТК є пляж.

Пляжі розрізняють:

- за видом акваторій (морські, річкові, озерні, на штучних водоймах);
- за функціональним призначенням (спеціалізовані, загальні);
- за способом улаштування пляжу (природні, насипні, відкриті майданчики).

---

*Диференціація (франц. Differentiation від лат. Differentia – різниця, відмінність) – розділення цілого на різні частини, форми та ступені.

Для організації спеціалізованих пляжів (жіночих, чоловічих дитячих, лікувальних) використовують як природні пляжні ресурси, так і їх поєднання з відкритими майданчиками. Штучні насипні пляжі влаштовують у тих випадках, коли недостатньо природних пляжних ресурсів (наприклад, у Криму в Форосі – штучний насипний пляж; у Франції в зоні відпочинку Мурийон – п'ять насипних пляжів, що розподіляють пляжну територію на функціонально відокремлені зони) [4, 6, 9].

З усіх природних факторів організованого рекреаційного ландшафту рельєф більш за все впливає на функціональне зонування, планувальне рішення ВТК, рекреаційної та сельбищної зон і транспортного зв'язку між ними.

При розробці планувального рішення ВТК в основу проектування повинен бути покладений принцип багатocільового його використання з інтенсивною експлуатацією протягом усього року.

Розробка планувального рішення та зонування ВТК визначається функціональними та архітектурно-будівельними критеріями.

За архітектурно-будівельними критеріями рекреаційні зони рекреаційних комплексів можна розподілити на територію забудови і територію природного ландшафту [1, 8].

Функціональні критерії визначають типологію забудови рекреаційних комплексів (поліфункціональна та монофункціональна).

Для ВТК передбачається поліфункціональна типологія забудови, оскільки його територія призначена для різних видів активного і пасивного відпочинку на воді, для занять водними видами спорту і туризму.

Рекреаційні комплекси, засновані на одній функції, називають монофункціональними.

Раціональне використання територій основної забудови ВТК полягає в нормуванні площі. Так, для одних типів рекреаційних комплексів необхідні великі території при невеликих площах пляжів.

Наприклад, для спеціалізованих комплексів (дитячих) площа території визначається з розрахунку 200 – 250 м² на одне місце, площа пляжу – 4 м² на одне місце; для ВТК площа території – 75 – 100 м² на одне місце, площа пляжу – 5 м² на одне місце [7, 12].

Поліфункціональна територія основної забудови повинна бути розподілена на підзони в залежності від стаціонарності, сезонності, рівня комфорту і типів закладів комплексу.

ВТК відноситься до стаціонарних споруд з високим рівнем комфорту, його слід розташовувати у найбільш сприятливих ландшафтних умовах приморського узбережжя, ізольованих від різних джерел шуму (транспортні магістралі, громадські центри, спортивні зони), крім того, необхідним є

урахування вітрового режиму, особливо на територіях Причорноморського узбережжя України.

Поєднання у зонах ВТК стаціонарних і нестаціонарних, цілорічних і сезонних, більш чи менш комфортабельних споруд дозволяє збільшити місткість ВТК, урізноманітнити рекреаційну забудову, сформувати єдину систему обслуговування.

На підставі вивчення науково-теоретичних досліджень, досвіду проектування і будівництва в галузі ВТК, факторів та умов, які впливають на їх формування, можна виділити сім основних зон ВТК та їх функціональний зв'язок [2, 5].

1. *Вхідна зона* пов'язана з площею перед ВТК, під'їздами та підходами, автомобільними стоянками, в ній розміщуються адміністративні приміщення та господарська підзона.
2. *Житлова зона* може знаходитись біля меж ВТК і мати взаємозв'язок із вхідною зоною з метою швидкого розміщення відпочивальників.
3. *Спортивно-розважальна зона* включає атракціони, басейни, території для занять водним спортом, улаштування туристських водних походів, а також пізнавальних підводних екскурсій для відпочивальників.
4. *Пляжна зона* примикає до спортивно-розважальної та до акваторії морського узбережжя з метою забезпечення на узбережжі як активного, так я пасивного відпочинку для відвідувачів ВТК.
5. *Культурно-пізнавальна зона* знайомить відвідувачів з історією та культурою; на території цієї зони можуть розміщуватись музеї, виставкові павільйони, можливе влаштування продажу сувенірів та книжкової продукції.
6. *Зона для забезпечення харчування* повинна бути максимально пов'язана з усіма зонами ВТК і може розташовуватись у центрі комплексу, при вхідній зоні чи в кожній зоні у вигляді кафе або закладів швидкого харчування відпочивальників.
7. *Паркова зона* може являти собою природний парк або зелені масиви з покриттям з підстриженого газону та насадженнями декоративних паркових дерев. Територія паркової зони упорядкована необхідними для нормального функціонування ВТК малими архітектурними формами, штучними ставками та фонтанами.

Таким чином, на підставі докладного вивчення планувальної організації рекреаційного району, де передбачається розміщення ВТК, можна правильно визначити варіант розташування зон ВТК, забезпечити їх чітке членування, взаємозв'язок, а також забезпечити раціональну архітектурно-планувальну організацію комплексу в цілому.

Література

1. Владимиров В.В., Фомин И.А. Основы районной планировки: Учебник. – М.: Высшая шк., 1995. – 224 с.
2. Градостроительные основы развития курортно-рекреационных районов СССР / В.Я. Городской, Т.Ф. Панченко, А.А. Мазуркевич и др. – М.: Стройиздат, 1990. – 160 с.
3. Гранильщик Ю.В. Проектирование объектов туристического назначения. – М.: Турист, 1982. – 178 с.
4. Ионов И.И. Градостроительные проблемы Черноморских курортов. – М.: Стройиздат, 1979. – 224 с.
5. Макухін В.Ф. Планувальна композиція сучасного міста. – К.: Будівельник, 1974. – 66 с.
6. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. – Л.: 1997. – 154 с.
7. Римша А.Н. Город и жаркий климат. – М.: Стройиздат, 1975. – 279 с.
8. Родичкин И.Д. Человек, среда, отдых. – Киев: 1977. – 246 с.
9. Стаускас В.П. Градостроительная организация районов и центров отдыха. – Л.: Стройиздат, 1977. – 132 с.
10. Вендина О.И. Рекреационная среда и пути оптимизации территориальной организации рекреационной деятельности / Теоретические проблемы рекреационной географии. – М.: 1989. – 326 с.
11. Градостроительные проблемы развития курортов, мест отдыха и туризма. Сб. научн. трудов. КиевНИИП градостроительства. – Киев: 1979. – 126 с.
12. Панченко Т. Ф. Формирование курортно-рекреационных систем во взаимосвязи с расселением. – М.: ННТИ по гр. стр-ву и арх., 1978.– 48 с.

Аннотация

В статье рассмотрена функциональная структура рекреационного района и водно-туристических комплексов.

Ключевые слова: функциональная структура, функциональное зонирование, рекреационный район, водно-туристический комплекс.

Anotation

The article describes the structure funktionalnaya recreational area and water-tourism complexes.

Keywords: functional structure, functional zornirovanie, recreational area, water and tourist complex.